

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm**Yttrande över promemorian Polisens tillgång till uppgifter från
signalspaning (Ds 2018:35)**

(Ju 2018/04249/L4)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på promemorian Polisens tillgång till uppgifter från signalspaning.

I promemorian föreslås lagändringar som gör det möjligt för Polismyndigheten och Säkerhetspolisen att ta del av underrättelser från signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet i sin verksamhet för att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet, trots att det pågår en förundersökning vid myndigheten beträffande en företeelse som signalspaningen rör. Jag har inga invändningar i sig mot den föreslagna utökningen av polisens tillgång till uppgifter från signalspaning, men har synpunkter på promemorians förslag om ett absolut förbud mot att använda uppgifterna för att utreda brott.

Polisens användning av uppgifter i underrättelser från Försvarets radioanstalt

I promemorian föreslås att en ny lag om förbud mot användning av vissa uppgifter för att utreda brott införs. Enligt 1 § i den föreslagna lagen får uppgifter som Försvarets radioanstalt rapporterat till en annan myndighet i enlighet med lagen om försvarsunderrättelseverksamhet inte användas för att utreda brott. Några undantag från förbudet föreslås inte. Ett sådant absolut förbud är i linje med det uppdrag som getts utredaren, nämligen att förslaget ska innehålla den begränsningen att underrättelserna inte får användas i förundersökningar. Jag konstaterar dock att förbudet innebär långtgående konsekvenser för vissa grundläggande brottsbekämpnings- och rättssäkerhetsintressen.

Uppgifter som är till förmån för den misstänkte

En given utgångspunkt i en rättsstat är att det så långt som möjligt ska undvikas att den som är oskyldig utsätts för frihetsinskränkningar på grund av misstanke om ett brott eller t.o.m. döms för brottet. Det föreslagna förbudet innebär t.ex. att inte ens uppgifter som uppenbart talar till förmån för den som är häktad för ett allvarligt brott får användas i brottsutredningar. Detta kommer att kunna leda till situationer

där anställda vid Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen har tillgång till underrättelseinformation från signalspaning som klart visar att en person är oskyldig till ett brott, utan att de har rätt att föra informationen vidare. För att ett förbud som inte innehåller någon säkerhetsventil ens för sådana fall ska kunna accepteras måste det enligt min uppfattning krävas att det finns synnerligen starka motstående intressen. Ett exempel på ett sådant intresse kan vara vikten av att svenska myndigheter rättar sig efter begränsningar som uppställts av en annan stat vid uppgiftslämnande inom ramen för internationellt polisiärt och rättsligt samarbete (se avsnitt 5.2 i promemorian). Det kan i det sammanhanget vara värt att notera att en svensk myndighet kan vända sig till den stat som har lämnat uppgiften med en begäran om samtycke till användning av mottagen information.

Som skäl för att förbudet måste omfatta även uppgifter som är till fördel för misstänkta anförs i promemorian att den misstänktes rätt till insyn i en förundersökning är oförenlig med det starka sekretessintresse som gäller för signalspaningsverksamhet. Om uppgifter i underrättelser från signalspaning röjs kan det leda till att det går att dra slutsatser om inriktningen av försvarsunderrättelseverksamheten och signalspaningen samt om Försvarets radioanstalts medel, metoder, förmåga och källor. Jag har inte något skäl att ifrågasätta att underrättelser från signalspaning ofta kan innehålla utomordentligt skyddsvärda uppgifter. Från mina utgångspunkter framstår det dock inte som klart att sekretessintresset undantagslöst är sådant att det måste ges företräde framför intresset av att oskyldiga inte döms för brott, eller är frihetsberövade när detta skulle kunna undvikas. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör man enligt min mening överväga om det inte ska finnas ett visst utrymme för intresseavvägningar beträffande det aktuella slaget av uppgifter. Jag vill understryka att de uppgifter jag närmast avser är sådana som tydligt visar att en misstänkt person är oskyldig.

Om man i det fortsatta lagstiftningsarbetet godtar promemorians bedömning att de enda undantag från förbudet som kan vara aktuella är undantag som inte kan leda till något röjande av uppgifter anser jag att man i stället bör överväga möjligheten att inskränka den misstänktes insynsrätt i just dessa fall. Jag kan inte utan vidare godta promemorians bedömning att det inte är aktuellt att ändra på reglerna om den misstänktes insynsrätt i en förundersökning (s. 83–84). Det är inte självklart att de rättssäkerhetsintressen som insynsrätten vilar på kan anses kräva att den misstänkte har rätt till full insyn i uppgifter från signalspaning som läggs till grund för ett beslut om att lägga ned en förundersökning eller ett åtal mot denne, om alternativet är att uppgifterna över huvud taget inte tillförs förundersökningen. Frågan är dock komplex och de situationer som kan uppkomma väcker säkerligen fler frågor än de jag har möjlighet att behandla här.

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att de skäl som utredningen har redovisat inte har sådan tyngd att de kan läggas till grund för ett undantagslöst förbud mot att använda uppgifter som är till fördel för den misstänkte i en brottsutredning. Jag kan därför inte tillstyrka det föreslagna förbudet mot

användning av uppgifter i underrättelser från Försvarets radioanstalt för att utreda brott i dess nuvarande utformning.

Uppgifter om nära förestående brott

Det föreslagna förbudet mot att använda vissa uppgifter för att utreda brott omfattar inte användning av uppgifter från signalspaning för att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet. Starka brottsbekämpningsintressen talar för att polisen måste kunna använda information om förestående allvarliga brott som finns i underrättelser från signalspaning för att förhindra att brottsplanerna realiserar. Om sådan information kommer till polisens kännedom i tid kan man genom t.ex. spaning och användning av hemliga tvångsmedel utanför en förundersökning skaffa fram ett underlag som kan läggas till grund för att inleda förundersökning och vidta nödvändiga tvångsåtgärder för att förhindra brottet.

Det förhållandet att förbudet omfattar användning av uppgifter från signalspaning för att inleda en förundersökning ger emellertid upphov till frågor om vilket handlingsutrymme som finns för att förhindra allvarliga brott som är omedelbart förestående, och där det alltså inte finns utrymme för att genom underrättelseverksamhet skaffa fram information som kan läggas till grund för t.ex. frihetsberövanden, husrannsakan och beslag. Om det t.ex. krävs att polisen omedelbart gör en husrannsakan för att ett spränggattentat ska kunna förhindras förutsätter jag att det sker och det bör då finnas ett tydligt lagstöd för det. Utgångspunkten bör också vara att det ska kunna ske utan att hemliga uppgifter röjs. Det är angeläget att denna fråga hanteras i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Cecilia Renfors

Per-Ola Cullin